

IVICA POLJIČAK: ŠIBENIK NA KVADRAT

Prikaz knjige

Šibenčani su osobito ponosni na svoj grad. Taj osjećaj, naravno, prožima svakoga kad je riječ o njegovu zavičaju. Šibenčani svom ponosu dodaju i činjenicu, ponavljajući u svakoj prigodi, svakom razgovoru o šibenskoj prošlosti da je Šibenik grad "samorodan"; rekli bi smo, da je sam sebe porodio, da je sam sebi majka. Doista, za razliku od drugih dalmatinskih i jadranskih gradova kojima je temelj u dalekoj antici, Šibenik je dijete srednjovjekovne hrvatske države. Onodobnim pojmovima rečeno, susjedni gradovi Split i Zadar patricijska su središta a novi Šibenik barbarska je pučka utvrda. Prije nego li je postao grad zvali su ga *castrumom* udaljujući ga tako od plemstva *civitas*a Zadra, Trogira, Splita – njegovih prvih susjeda.

U europskom kontekstu urbanog prepoznavanja jedva da ima grada koji ne baštini antičko porijeklo i, u nekom obliku, antičko ime. Onaj ostatak razmjerno "mlađih" gradova u velikoj većini ima srednjovjekovno ishodište. Susjedni nam Split i Zadar baštinici su antičke urbane paradigme – u dva različita ali podudarna oblika. Splitu je temeljni geometrijski okvir dala palača, dok je Zadar utemeljen na klasičnom obrascu ortogonalnog rastera s dvije dominantne okosnice – *carda* i *decumanusa*. Međutim, kad je riječ u Šibeniku, zaludu je na primjeru njegova povijesnog prostora tražiti antičku inspiraciju. Tu je formula prostorne organizacije (u kasnijem vremenu razvijene policentrične strukture) nadahnuta nuždom smještaja u skućene okvire gradskih zidina i pitoresknom medijevalnom spontanošću, koja je – a o tome svjedoče neke odredbe gradskog statuta – ipak na određen način, primjereno vremenu, usmjerena i nadzirana. O nedvojbenoj srednjovjekovnoj izvornosti grada svjedoče, posebno izbor položaja i njegova citadela – kaštel. Tako se na ovoj strmoj litici nad morem, u kamenom okružju, spominje utvrda – "castrum" koji o Božiću 1066., ako je vjerovati izvorima, pohodi državni poglavar Krešimir i sam imenom Stijena (Petar). Svezana je tako najranija povijest Šibenika oko stijenja koje ostaje kroz sva vremena njegov temeljni znamen. I šibenčani su stameni i prkosni, kažu neki, odraz svog kamenog krajolika, svoje stjenovite kolijevke. Oštri kao oštre litice na kojima su osnovali grad. Šibenska je povijesna arhitektura odreda kamena. Kamena katedrala sv. Jakova krunski je domet te kamene pripadnosti, a na drugoj strani, paradigmatička je novozavjetna stijena Petrova.

Tijekom kasnog srednjeg vijeka, zahvaljujući mnogim povoljnim činjenicama, Šibenik se razvio u moćnu obalnu komunu koja je bila u mogućnosti konkurirati svojim susjedima. Danas gledamo spomenik - katedralu sv. Jakova kao tvarni trag tog sretnog razdoblja. Gledajući iz perspektive onoga vremena teško je izgovoriti složenicu "sretno razdoblje" ali događaji koji su se redali kroz 15. i dalja stoljeća, daju pravo gledati unatrag kao na izgubljeno zlatno doba.

Važna prekretnica u životu, tada već gradske komune s biskupom anžuvinska je prodaja Dalmacije i stupanje u okvir Mletačke države. Osim uvezene gotike "gotico fiorito" vrijeme je

to i novačenja galiota i uskoro mletačko-turskih ratova koji se s prekidima protežu sve do početka 18. stoljeća. Osmansko carstvo, naime, dionik je naše povijesti dalja cijela tri stoljeća. To je vrijeme više rata i manje mira na nemirnim granicama Venecije - kojoj smo pripadali od 1412. - s Osmanskim carstvom čiji je rubni teritorij, u najgorim vremenima, sezao do pod sam grad.

U jeku rata koji su Venecija i Turska vodili za otok Kretu (Kandijski rat) Šibenik je 1649. pogodila kuga koja je odnijela takoreći sve stanovništvo: ne birajući - patricije i pučane. Grad je tragično demografski opustošen i treba nove stanovnike. Skroman rezervoar stanovništva našao se na nemirnoj turskoj granici. Grad su preplavili došljaci iz devastiranih graničnih prostora donoseći svoje oblike ponašanja, svoje seoske običaje i dakako svoj govor. Šibenik, za razliku od većine primorske Dalmacije, koja govori varijetete čakavskih govora, izgovara tvrdu štokavštinu.

Šibenik je tako, nesretnim okolnostima povijesti, od najvećeg urbanog središta i cvatuće humanističke zajednice pretvoren u trećerazredni degradirani grad koji od toga vremena pa dugo u novo vrijeme reprezentira seosku sliku Dalmacije - nasuprot blistavoj urbanoj tradiciji.

U burnim europskim događajima nakon Francuske revolucije Šibenik je dio Napoleonova državnog interesa. Propašću Napoleona politička restauracija Europe na manje-više pred napoleonsko stanje Šibenik ipak nije vratila Veneciji nego Austriji - Austriji carevini. Šibenčani će u daljim burnim događajima stoljeća pobunjenom Veneciji 1848., kao ministra kulture, podariti Nikolu Tommasea svojeg sugrađanina koji je Talijanima uobličio njihov jezik. Protuslovan za života, do danas u zavičaju neshvaćen, ostao je - mimo povijesnog konteksta kojeg je danas jedva moguće razumjeti - neželjeni sin Šibenika.

Druga polovina 19. stoljeća donosi Šibeniku "modernizaciju". Siverički ugljen, vino, luka, prve manufakture s osobinama industrijske proizvodnje - osnovica su šibenskog gospodarskog uzleta. U vremenima Austro-Ugarske carevine te jedne i druge Jugoslavije Šibenik je služio kao važna ratna luka i općenito vojna baza. Opći tijek industrijalizacije početka 20. stoljeća pa posebno ubrzana industrijalizacija u razdoblju nove Jugoslavije Šibeniku su dali dvije velike tvornice - tvornicu elektroda i ferolegura te tvornicu aluminijske.

Od izgradnje jadranske ceste šezdesetih godina 20. stoljeća grad a posebno širi prostor sudjeluju u općem razvitku turizma i turističkog gospodarstva.

Mnogi su se bavili šibenskom povijesti. Neki temeljito i usko, drugi široko i publicistički popularno. Nesretna je činjenica da je u mletačkom napadu admirala Vettorea Pisanija 1378. uništen gradski arhiv pa su tako izgubljene činjenice o tri, četiri šibenska stoljeća.

Knjižnica "Juraj Šižgorić" već je dugi niz godina inicijator i izdavač mnogih knjiga tematski upućenih na šibensku kulturnu baštinu. U suradnji s uglednim znanstvenicima oživljena su zaboravljena djela književnosti, povijesti, crkvene povijesti, teologije i dr. Najveća zasluga za revitalizaciju vrijednog dijela šibenske ali i nacionalne baštine ide ravnatelju knjižnice preminulom Milivoju Zeniću. Zahvaljujući njegovom entuzijazmu i zanosu ono što je godinama bila samo referenca na literaturu danas je knjiga iz kućne biblioteke. Značajan je i broj knjiga koje predstavljaju suvremenike i njihov doprinos razumijevanju - prvenstveno - šibenskog kulturnog patrimonija. U nekoliko biblioteka na popisu je danas više od 120 izdanih naslova.

Entuzijazam, zauzetost, marljivost i kompetenciju nastavio je i Zenićev "nasljednik", današnji ravnatelj Vilijam Lakić. Neprocjenjivi su prilozi knjižnice "Jurja Šižgorića" šibenskoj knjizi i zavičajnosti.

U svoju knjižnicu "Lastovanja", nakladnik, šibenska knjižnica "Juraj Šižgorić" upisala je još jedno - 44. - izdanje: knjiga je to autora Ivica Poljičaka, "Šibenik na kvadrat". Godinu i po dana (od siječnja 2011. do srpanja 2012.) Ivica Poljičak pisao je kolumnu u "Šibenskom tjedniku" koja je, eto, poticajem autora i zaslugom nakladnika, pretvorena u knjigu. Kolumna je knjizi dala i naslov koji, izravnim podsjećanjem na jezik matematike – Šibenik na kvadrat - upućuje na to da je ono što se piše i o čemu se piše dvostruko usredotočeno na Šibenik: Šibenik je pozornica svega, sve o čemu se piše neposredno i bez ostatka je šibensko. Šibenik, njegova dalja ili bliža povijest, povijesni ili suvremeni prostori, ljudi - šibenčani ili oni koji su djelom i životom zadužili Šibenik izazov su autorov i njegov nepresušni izvor i poticaj. Autor izrijeком navodi: "Ovu knjigu posvećujem svima kojima Šibenik predstavlja više od običnog imena na zemljopisnoj karti".

Prigoda je reći da je autor knjige Ivica Poljičak inače, svojim formalnim obrazovanjem i vokacijom sociologa, cjelokupnim svojim znanstvenim radom, stekavši i doktorat znanosti, upućen na obzor Šibenika, na Šibenik, šibenski prostor i posebno na prostor šibenske povijesne jezgre. U predgovoru ove knjige to posebno i navodi: "Tražeći odgovor na pitanje što volim u šibenskoj staroj gradskoj jezgri, naposljetku sam, umjesto da napišem nekoliko kratkih rečenica, prionuo pisanju novinske kolumne". Autor je ovom knjigom sebe svrstao u onaj niz šibenskih pregalaca iz novije dobe koji su, prvenstveno literarno, fiksirali nešto od kolektivne memorije generacija. Nezaobilazni su na tome popisu zaslužnika prof. Ivo Livaković i rano preminuli prof. Milivoj Zenić. Don Krsti Stošiću "neumornom istraživaču i popularizatoru povijesti Šibenika" posvetio je cijelu jednu kolumnu.

U knjizi je sabrano 70 tematskih crtica onim redom kako je teklo njihovo novinsko objavljivanje. Nema prepoznatljivog plana koji bi unaprijed odredio pojavu neke teme. Autor kaže: "prevladali su spontani povodi koji su poticali na pisanje, bilo da je konkretni tekst nastao kao posljedica zbiljske ili misaone šetnje starom šibenskom jezgrom ili su, pak, poticaji bili neki dnevni događaji". Iako svaka tematska crtica na raznovrsne načine dodiruje suvremenost i biva izazvana neposrednom stvarnošću - nekim događajnim povodom, nekom obljetnicom, temeljna je inspiracija autorova zavičajna povijest. Povijest koja otima zaboravu a manje ili nikako povijest koja izaziva sentimente i nostalgiju: povijest je to koja svjedoči o razmjernoj nepromjenjivosti prostorâ ali i o nezaobilaznoj entropiji ljudskih života.

Staloženo i znalački se nižu činjenice, očekivano se upliću vlastite misli i prosudbe, poštuje se i ističe vrijedno. Nema traga nekog zavičajnog patosa. Ipak, tematskim inzistiranjem na zavičajnom, propitujući i afirmirajući, nazovimo to - zavičajno rodbinstvo, ovi tekstovi bude emocionalni odjek našeg "zavičajnog bića". Naša svakodnevnica prepuna je zaborava i površnosti. Dekonstrukcija svih tečevina otvara provaliju relativizma. Ludizam suvremenosti sve pretvara u "camp" – nema više "kiča" – u pop kulturu. Ova knjiga revitalizira i obnavlja ono zaboravljeno ili ono nepravredno marginalizirano: kao da traga za "izgubljenim vremenom". Našoj obvezi da novim naraštajima prenesemo znanje o njima samima Ivica Poljičak je ovom knjigom dodao svoj vrijedni prilog.

Tekst je knjige vrlo "prohodan", jednostavne forme i nepretencioznog jezičnog izričaja – nesumnjivo namjerno u novinama približen tzv. običnom čitatelju. To je, dakako, posebna vrijednost knjige koja se tom osobinom otvara velikom čitateljskom auditoriju a svakako će biti privlačna i mlađoj populaciji. Knjiga ima oko 300 stranica formata A5, a opremljena je s 33 odlično kadrirane crno-bijele fotografske minijature. Prijelom i likovnu opremu knjige potpisuje šibenski grafički dizajner Ante Filipović Grčić.